

УДК 338.49

Н.В. Іванова, канд. екон. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

**ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПЕРЕХОДИ ТА РЕФОРМУВАННЯ
ІНФРАСТРУКТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ****Н.В. Иванова**, канд. экон. наук

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

**ТРАНСФОРМАЦИОННЫЕ ПЕРЕХОДЫ И РЕФОРМИРОВАНИЕ
ИНФРАСТРУКТУРНОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА****Nataliia Ivanova**, PhD in Economics

Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

**TRANSFORMATION TRANSITIONS AND REFORMATION
OF INFRASTRUCTURAL POTENTIAL OF THE REGION**

Розкрито сутність категорії «економічна трансформація», визначено особливості реалізації та вектори процесу трансформації економічних систем. Здійснено теоретико-методологічне обґрунтування реалізації трансформаційних перетворень інфраструктурного потенціалу у контексті забезпечення сталого розвитку регіональної господарської системи. Трансформацію інфраструктурного потенціалу регіону визначено як процес глибинної зміни кількісних та якісних характеристик мультигалузевого інфраструктурного комплексу на засадах сталого розвитку в напрямку досягнення оптимальних, адаптованих під регіональні потреби параметрів його функціонування з урахуванням світових тенденцій та успадкованого досвіду. Автором побудовано концептуальну схему інфраструктурних перетворень на основі трансформації секторальних, функціональних та просторових параметрів у потоково-мережову структуру зі збереженням меж просторової організації.

Ключові слова: трансформація, інфраструктурний потенціал, мережева структура, потокова модель, просторова організація.

Раскрыта сущность категории «экономическая трансформация», определены векторы и особенности реализации процесса трансформации экономических систем. Осуществлено теоретико-методологическое обоснование реализации трансформационных преобразований инфраструктурного потенциала в контексте обеспечения устойчивого развития региональной хозяйственной системы. Трансформацию инфраструктурного потенциала региона определено как процесс глубоких изменений количественных и качественных характеристик мультиотраслевого инфраструктурного комплекса на принципах устойчивого развития в направлении достижения оптимальных, адаптированных под региональные потребности параметров его функционирования с учетом мировых тенденций и унаследованного опыта. Автором построено концептуальную схему инфраструктурных преобразований на основе трансформации секторальных, функциональных и пространственных параметров в потоково-сетевую структуру с сохранением границ пространственной организации.

Ключевые слова: трансформация, инфраструктурный потенциал, сетевая структура, потоковая модель, пространственная организация.

The article reveals the essence of the category of "economic transformation", defined vectors and especially the implementation of the transformation of economic systems. Implemented theoretical and methodological substantiation of the implementation of transformational changes infrastructural capacity in the context of sustainable development of the regional economic system. The transformation of the infrastructure capacity in the region is defined as a process of deep changes in the quantitative and qualitative characteristics of the Multisectoral infrastructure complex on the principles of sustainable development in the direction of achieving the optimum, tailored to the needs of the regional parameters of its operation, taking into account global trends and inherited experience. The authors constructed a conceptual framework based on the transformation of infrastructure transformation sector, functional and spatial parameters in stream-network structure while preserving the boundaries of spatial organization.

Key words: transformation, infrastructure capacity, network structure, threading model, the spatial organization.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільності процесів зростання інфраструктурного потенціалу та розвитку інфраструктурного середовища регіонального простору потребує проведення глибинних трансформацій системи виробничої інфраструктури. Розвиток регіонального простору та інфраструктурного середовища в умовах можливостей та загроз євроінтеграції України, на наш погляд, є взаємопідсилюючими чинниками в аспекті дискусійності питання про випереджальний або наздоганяючий шлях реформування виробничої інфраструктури регіону. При цьому інфраструктурний потенціал є своєрідним системоутворюючим та структуропідтримуючим фактором, який забезпечує:

– цілісність та єдність елементів регіонального економічного простору, формування його раціональної галузевої структури;

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

- сталість зв'язків у регіональній господарській системі за рахунок реалізації потокової, комунікативної компонент та енергозабезпечення;
- взаємодію регіону із зовнішнім оточенням та гармонійну інтеграцію його у світову економічну систему;
- активізацію розвитку базових елементів регіонального економічного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методології і практики реалізації трансформаційних процесів та ідентифікації трансформації як економічної категорії знайшло відображення в численних роботах зарубіжних (Д. Бьюкенен, П. Грегорі, А. Гранберг, Я. Корнаї, П. Мюррел, Д. Норд, М. Олсон, А. Ослунд, Дж. Сакс, Р. Стюарт, У. Росту [26], Е. Тофлер [21], Л. Ерхард) та вітчизняних (засновник української наукової школи «Розвиток і трансформація економічних систем» А. Чухно [24], М. Бутко [2], З. Варналій, А. Гальчинський [5], В. Геєць [22; 23], Н. Гражевська [6], П. Єщенко [13], І. Лукінов [14], С. Мочерний [9; 17], Г. Паламарчук та ін.) учених.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування реалізації трансформаційних перетворень інфраструктурного потенціалу у контексті забезпечення сталого розвитку регіональної господарської системи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідно зазначити, що вищенаведені роботи присвячені вирішенню теоретичних та прикладних проблем трансформації економічних систем різного рівня, більшість з яких розглядає цей концепт у контексті переходу до ринкових принципів господарювання та особливостей транзитивної економіки. Проте в умовах євроінтеграційного вибору України, формування постіндустріального суспільства, реалізації парадигми сталого розвитку виникає необхідність трансформаційних зрушень нової якості – у напрямку кардинального перетворення наявних регіональних утворень, формування принципово нового підґрунтя взаємодії компонентів економіки регіону.

Виклад основного матеріалу. Застосування категорії «трансформація» відносно економічної системи обумовлено необхідністю кардинальних незворотних змін кількісного та якісного характеру, які перетворюють систему на новий рівень функціонування та формують нову модель взаємодії з зовнішнім оточенням. Сучасна економічна наука володіє достатньо розробленим методологічним апаратом визначення категорії «трансформація» (від лат. «перетворення, видозміна»). В цілому, трансформаційні процеси передбачають «... перетворення структур, форм та способів економічної діяльності, зміну її цільової спрямованості» [19]. Більшість науковців пов'язують це поняття з якісною видозміною економічної системи, її розвитком.

Дослідженням питань трансформацій присвячено значну кількість ґрунтовних досліджень, що обумовлено актуальністю розвитку соціально-економічних систем та реалізації у них змін різного порядку. Наявне різноманіття теорій та підходів до обґрунтування теоретико-методологічних аспектів трансформаційних переходів пов'язано з акцентуванням на різних аспектах цього процесу: базових передумовах, ключових факторах, задіяних ресурсах, результативності процесу тощо.

Так, у контексті трансформацій тріади «людина–природа–економіка» обґрунтована парадигма сталого розвитку (Г. Дейлі [8]). Особливої актуальності нова парадигма набула вже сьогодні, коли стало очевидним, що виснажливе залучення природних ресурсів загрожує існуванню людства. В основі процесу трансформації закладено узгоджені зміни прогресивного порядку економічної, екологічної та соціальної складової.

Іншою, не менш відомою, є теорія економічного росту У. Росту [26], в якій трансформаційні переходи обґрунтовуються технологічними новаціями, швидкістю економічного зростання, змінами у структурі виробництва. У своїй теорії постіндустріального суспільства вчений озвучив позицію, згідно з якою трансформаційний перехід від

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

індустріальної до постіндустріальної пов'язаний з появою штучних інтелектуальних галузей. Домінантною характеристикою під час виділення У. Ростоу згодом шостої стадії трансформації суспільства зазначено соціальний фактор, а саме – споживча поведінка людини та його духовний розвиток, «пошук якості життя».

Окремо виділяють групу теорій трансформації на основі технократичного підходу, в основу яких закладено особливості суспільного виробництва. Так, визначальну роль засобів праці під час реалізації трансформацій підкреслювали у своїх дослідженнях Т. Веблен [4] та Л. Морган [16]. Теорія домінуючого сектору К. Кларка обґрунтовує трансформаційний процес у вигляді переходу від однієї групи пріоритетних галузей до іншої, чим і обумовлюється розвиток економічних відносин та самого суспільства [25]. На думку зазначених та інших науковців, які дотримуються технократичної моделі (А. Сміт, Дж. Гелбрейт, П. Друкер), трансформація соціально-економічних відносин відбувається залежно від розвитку засобів виробництва – як способу отримання благ, галузевої спрямованості – як пріоритетного напрямку розвитку господарства, техніки та технологій – як умови розширення виробничих можливостей [7].

Економічна трансформація є складним, багаторівневим і варіативним процесом, про що свідчать наявні моделі: неокласична (Дж. Сакс, Дж.-Дж. Стіглер та ін.), градуалістська (К.-Дж. Ерроу, В. Леонтьєв, Дж. Тобін та ін.), інституціональна (Д. Норт), структурна (Й. Шумпетер).

Академік А.А. Чухно зазначав, що трансформації виробничих відносин мають поєднуватись із реформуванням продуктивних сил, підкреслюючи у цьому процесі визначальну роль інноваційних перетворень. Вітчизняні особливості трансформаційних процесів обумовлені накладанням процесів становлення ринкових засад економіки та впливу глобальних тенденцій переходу людства від індустріальної до постіндустріальної стадії цивілізаційного розвитку, з чим і пов'язаний кризовий стан в Україні (А. Чухно, 1993 [24]).

Роботи вітчизняних учених здебільшого присвячені питанням трансформації соціально-економічних систем на національному рівні у взаємозв'язку з реструктуризаціями пострадянського простору в процесі переходу до ринку. Так, М.П. Бутко зазначає, що «сучасні трансформаційні процеси обумовлені переходом до ринкового механізму ведення господарства» [2, с. 56]. У цьому контексті в кінці ХХ ст. з'явилися терміни перехідна, транзитивна, змішана, трансформаційна економіка, яка, за визначенням В.М. Гейця, передбачає зміну структури економіки і створення нових форм розвитку [22; 23]. С.В. Мочерний, визначаючи трансформацію як процес перетворення однієї економічної системи на іншу, що супроводжується відмиранням одних елементів, рис, властивостей і появою нових [9, с. 687], виділяє шість основних форм – ринкова, змішана національна, капіталістична, народна економіка, постіндустріальне суспільство [17, с. 15–20], – тим самим розкриваючи варіативність проявів трансформацій у економічній системі. В.І. Захарченко трансформаційні процеси, які відбувались у господарських структурах України та постсоціалістичних країн, відносить до процесів ринкової самоорганізації, що мають адаптаційний («м'який», не призводить до кардинальної зміни структури) та біфуркаційний (передбачає радикальну перебудову) характер [11, с. 9].

Узагальнюючи наявні наукові підходи, можна зазначити, що спільною позицією вчених є наявність таких ключових моментів у трактуванні трансформації як економічного явища:

1) переважання якісних перетворень економічної системи (зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей), що приводить до зміни структури та форм і способів економічної діяльності;

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

2) необхідність поштовху до порушення стабільного функціонування і переходу у стан нерівноваги;

3) невідворотності кількісних (елементи системи, зміст підсистем, складність структури) та якісних (властивості елементів та зв'язків між ними, характеристики структурованості та рівності системи) змін різної інтенсивності й спрямованості;

4) результат може мати як прогресивний, так і регресивний характер.

Слід також зазначити, що у сучасному економічному просторі нині застосовуються такі дефініції, які всебічно характеризують поліваріантний еволюційний рух системи: трансформація, розвиток, зростання, реформування, модернізація, зміни тощо. Між ними, за опублікованими дослідженнями багатьох учених, існують відмінності, які визначаються:

- глибиною перетворень та рівнем (масштабом) охоплення ними елементного складу системи;

- ступенем кількісно-якісних перетворень (виключно кількісні, переважно кількісні, кількісні та якісні, переважно якісні, виключно якісні);

- інтенсивністю та тривалістю у часі;

- результативністю вдосконалень (перехід на новий рівень або зміни в межах одного етапу);

- напрямом реструктуризації (горизонтальні чи вертикальні зміни у структурі системи) тощо.

Залежно від стимулів, факторів та передумов, наявності трансформатора (збурювача) та його характеристик процеси змін можуть мати еволюційний або революційний характер. Так, С.М. Васін вважає, що трансформація є процесом еволюційного розвитку соціально-економічної системи, оскільки проявляється у вигляді «прогресуючого перетворення структури, причиною якого служить зміна складових її елементів, яке виходить за межі можливостей самоорганізації системи на колишньому рівні» [3, с. 16]. Реалізація механізму трансформації здійснюється через «плавне реформування, відсутність кардинальних революційних заходів» [3, с. 19]. Натомість Е. Тофлер у своїй відомій праці «Третя хвиля» зазначав, що трансформація «являє собою не пряме продовження..., а радикальну зміну напрямку руху, часто повністю відкидаючи минуле» [21, с. 262], таким чином підкреслюючи революційний характер трансформаційних переходів.

Революційний трансформаційний процес обумовлений адаптаційною неспроможністю системи адекватно відповідати зовнішнім викликам, у той час як еволюційні трансформації виникають внаслідок вичерпання наявного потенціалу розвитку на цьому етапі життєвого циклу. У такому контексті варто зазначити, що сучасні трансформаційні процеси регіональних інфраструктурних систем обумовлені поєднанням об'єктивної необхідності відповідати глобалізаційним тенденціям, інтенсивності інноваційних зрушень, прагненням інтегруватись у європейський економічний простір, з одного боку, а з іншого – сформованою галузево-просторовою конфігурацією інфраструктурної системи, її генезисом, складом інституціонального середовища. Також проблемними сферами науково-прикладного характеру під час реалізації трансформаційних процесів інфраструктурного потенціалу регіону є:

- методологічне обґрунтування оцінки можливостей і напрямів реалізації парадигми сталого розвитку регіонального простору та трансформаційних процесів інфраструктурного середовища;

- забезпечення реалізації принципів сталого розвитку;

- побудова механізму узгодженої модернізації складових та зростання інфраструктурного потенціалу і соціально-економічного розвитку регіону;

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

– планування трансформаційних зрушень у межах детермінованих стратегічних пріоритетів національного розвитку.

Трансформація інфраструктурного потенціалу передбачає зміну кількісних параметрів його підсистем, трансформацію інститутів інфраструктурного комплексу, реструктуризацію зв'язків між ними та перехід на якісно нове підґрунтя взаємодії з регіональною економічною системою та зовнішніми системами різного порядку. М.П. Бутко у дослідженнях, присвячених проблемам трансформації регіональних господарських систем, зазначає, що одним із найважливіших завдань є забезпечення комплексного розвитку регіону на основі реалізації зваженої регіональної політики, розвитку економічного, екологічного та соціального потенціалів [2, с. 56]. Тим самим науковець закладає підвалини сталого розвитку у трансформаційні процеси як регіону в цілому, так і підсистем у його структурі.

З огляду на зазначене вище, під трансформаціями інфраструктурного потенціалу регіону ми розуміємо процес глибинної зміни кількісних та якісних характеристик мультигалузевого інфраструктурного комплексу на засадах сталого розвитку в напрямку досягнення оптимальних, адаптованих під регіональні потреби параметрів його функціонування з урахуванням світових тенденцій та успадкованого досвіду.

Трансформаційні переходи на регіональному рівні залежать від характеристик як інфраструктурної системи, так і самого регіону. З наукових позицій В.І. Захарченка, регіональні господарські комплекси диференціюються за територіальним рангом, генезисом, провідним технологічним укладом, спеціалізацією, напрямом структурно-технологічної трансформації, стадійності розвитку і конфігурації опорного каркаса території [10, с. 60]. Опорний каркас території, на наш погляд, визначається структурно-просторовими характеристиками інфраструктурної системи (секторальною, функціональною та просторовою структурою).

Еволюційні перетворення інфраструктурного потенціалу мають характер трансформаційного циклу (рис. 1). З метою уточнення особливостей трансформаційних перетворень інфраструктурного потенціалу вважаємо за доцільне деталізацію їх у аспекті процесного, системного та структурного підходів.

Трансформаційний цикл представлений у вигляді процесу переходу регіональної інфраструктурної системи на якісно новий рівень функціонування та розвитку; протягом постадійного переходу об'єкт послідовно перебуває у стані цільового функціонування та розвитку, появи конфліктності внаслідок втрати адаптивності, порушення стійкості та переходу на новий еволюційний рівень, закріплення набутих нових властивостей і стабілізації функціонування. Виникаюча криза є невід'ємною складовою процесу розвитку системи, оскільки дозволяє діагностувати невідповідність поведінки зовнішнім вимогам, тобто порушення адаптивності, або спрацьованість потенціалу. Трансформаційні зрушення виступають як суперечливий процес, оскільки потрібна втрата стійкості системи, розрив наявних зв'язків, тобто своєрідне руйнування системи з метою її еволюційного переходу. Характерними ознаками такого транзитивного періоду є:

- по-перше, можливість лише короткочасного перебування системи у такому стані, оскільки нею втрачена стійкість, за якою йде або пошук нової точки біфуркації, або розпад;
- по-друге, деформації призводять до надмірного прогресу в одних складових за рахунок занепаду інших, тобто спостерігаються значні структурні диспропорції;
- по-третє, неспрацювання законів та закономірностей, характерних для умов стабільного функціонування та розвитку, необхідність суттєвих інституціональних змін;
- по-четверте, невизначеність кінцевого результату трансформаційних переходів, оскільки вони можуть мати як прогресивний, так і регресуючий характер, внаслідок нелінійності виникаючих різноспрямованих ланцюгових реакцій.

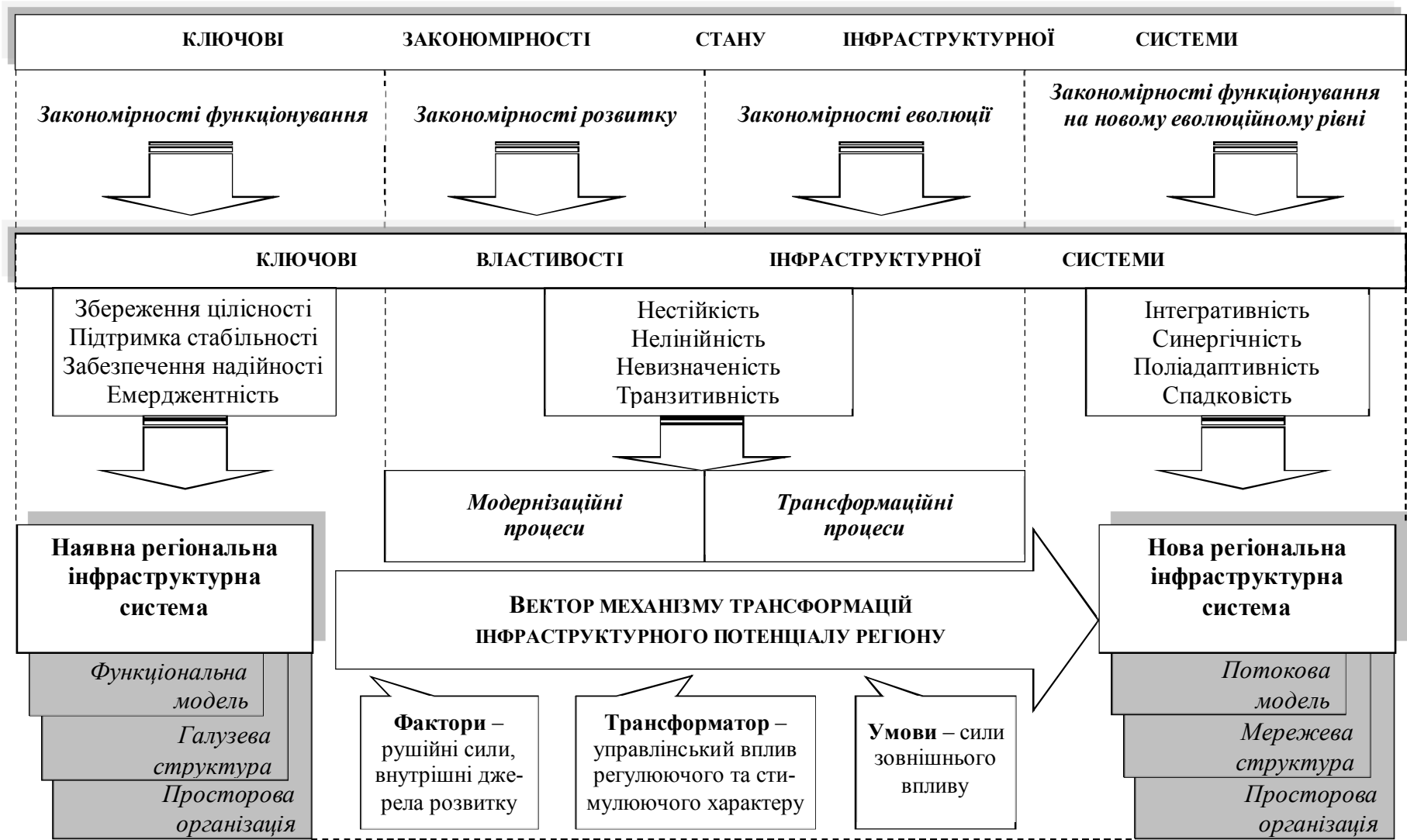

Рис. 1. Структуризація еволюційних перетворень інфраструктурного потенціалу регіону

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

Очевидним за таких умов є значення регуляторної та стимулюючої функції, тому у структурі трансформаційного циклу чільне місце посідає трансформатор, який виступає як «...явище, подія, що має форму управлінських і політичних рішень, або уособлює відсутність необхідних рішень, яке може призвести до виникнення деформацій системи, здатних трансформувати її за певних умов» [3, с. 16]. Зважаючи на суспільно-економічне значення, роль та місце інфраструктури, таким трансформатором під час трансформаційних зрушень інфраструктурного потенціалу регіону повинна бути спільна ініціативна воля громадських, державних інститутів та підприємницьких структур на субрівні, узгоджена з національними пріоритетами розвитку й питаннями національної і регіональної безпеки.

Структуризація трансформаційного процесу в сучасних наукових дослідженнях представлена варіантами послідовної або одночасної реалізації фаз:

– структурної (пошук рішення системних проблем та формування нових ядер економічного росту) і просторової (зміна розміщення продуктивних сил) трансформації (С.В. Степанова, О.В. Толстогузов [20]);

– структурної (зміна елементів, структури системи), функціональної (зміна функцій, механізмів, процесів відтворення), організаційної (зміна форм організованості, ефективності та стійкості), управлінської (перехід до стратегічного управління, зміна форм власності, перебудова суб'єкта управління) трансформації (В.І. Захарченко [11; 10, с. 25–35]) та іншими.

З позицій системного підходу трансформація інфраструктурного потенціалу представлена прогресивними перетвореннями у регіональній інфраструктурній системі, обумовленими комплексом факторів та умов, унаслідок чого відбуваються зміни у структурних елементах усіх рівнів, їх взаємозв'язках та принципах взаємодії. Результатом є поява нової регіональної інфраструктурної системи, яка поряд із успадкованими характеристиками набула властивості інтегративності, синергічності, поліадаптивності. Поліадаптивність ми вважаємо покращеною здатністю інфраструктурної системи до реформування та вибору поведінкової альтернативи згідно з новими цілями й впливом оточення, що пов'язано з переходом до потокової моделі просторової організації інфраструктурного потенціалу на основі мережевих структур.

У контексті інфраструктурних трансформацій особливо актуальним стає «мережевий підхід», у межах якого соціально-економічний простір розглядається як система взаємодіючих господарюючих інфраструктурних суб'єктів, інститутів, громадського сектору. При цьому найважливішим компонентом регіональної та міжрегіональної взаємодії є численні мережеві зв'язки, що включають як зв'язки між однотипними учасниками, так і між учасниками, які є незалежними, принципово рівноправними, рівними за своїми ролями і функціями та можуть відноситись до різних ієрархічних рівнів.

На нашу думку, з позицій вищезазначеного, трансформація інфраструктурного потенціалу регіону в контексті парадигми сталого розвитку та актуалізації світових тенденцій передбачає вирішення першочергових на сьогодні завдань у напрямках забезпечення економічної ефективності інфраструктурних послуг, формування соціально орієнтованого інфраструктурного комплексу, забезпечення екологічності функціонування інфраструктурної мережі (рис. 2).

Відповідно до визначених стратегічних пріоритетів національного порядку [1] та пріоритетів державної регіональної політики [18] ми вважаємо доцільним виділення основних контурів трансформації інфраструктурного потенціалу окремих регіонів з інтеграцією їх у національну інфраструктурну мережу:

1) Реструктуризація інфраструктурного комплексу на засадах логістичної парадигми як методологічної основи реалізації виробничого обслуговування регіональних об'єктів та забезпечення гармонійної інтеграції в європейський простір.

Рис. 2. Контури трансформації інфраструктурного потенціалу регіонального простору в контексті парадигми сталого розвитку

Об'єктивно обумовленою необхідністю нині є застосування принципово нового підходу до трансформації інфраструктурного потенціалу на регіональному рівні на основі формування ключових компетенцій. Передумовами запровадження концепції логістичної компетенції в межах трансформації інфраструктурного потенціалу регіону можна назвати:

1. Формування принципово нового розуміння ринкового механізму і логістичної діяльності як стратегічного елементу реалізації та розвитку конкурентних переваг регіону.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

2. Прояв тенденцій інтеграції учасників логістичних ланцюжків між собою, появи нових організаційних утворень – регіональних інфраструктурних мереж.

3. Розвиток логістичного потенціалу у сфері застосування сучасних інформаційних технологій, що надає принципово нові можливості для обслуговування потреб регіону.

Динаміка ринкових перетворень, глобалізація міжнародного бізнесу і ресурсні обмеження приводять до суттєвого зростання інтенсивності та потужності матеріальних, фінансових, інформаційних потоків, скорочення кількості посередників у логістичних ланцюгах, зменшення стабільності та надійності їхнього функціонування. Отже, досягнення регіональних цілей розвитку стає можливим у разі реформування виробничої інфраструктури регіону на основі застосування концепції логістичної компетенції, що передбачає, в тому числі, трансформацію наявних логістичних систем в інтегровані регіональні логістичні мережі.

На сьогодні практично немає законодавчих або адміністративних обмежень, які б гальмували розвиток логістичних утворень в Україні. Проте необхідно відзначити відсутність чіткої позиції держави щодо цієї проблеми. Негативним фактом є відсутність державної програми з модернізації і розвитку логістичного бізнесу як складової частини виробничої інфраструктури країни.

На законодавчому рівні необхідно здійснити моделювання, планування і чітку організацію логістичної сфери й виробничої інфраструктури у національному та регіональному аспекті. Тим самим перейти від заборонного адміністративного регулювання до економічних стимулів для учасників логістичних відносин. Завдяки чому інтегровані логістичні утворення виробничої інфраструктури на регіональному рівні дозволять досягти належного рівня ефективності за рахунок особливостей, які впливають на [15]:

- формування та використання ключових компетенцій, що припускає особливо ефективне сполучення ресурсів в умовах конкурентного ринку;

- збереження стабільних ключових компетенцій у довгостроковій стратегічній перспективі;

- можливість прояву споживчих вигод, упорядкування споживчих потреб, зниження трансакційних витрат тощо.

Базисом цього контуру є логістичні компетенції складових інфраструктурного потенціалу та забезпечення взаємодії між ними на основі потокової моделі. У разі переходу до логістичної парадигми полігалузевий інфраструктурний комплекс регіону розглядається не просто як сукупність окремих об'єктів, що відносяться до різних галузей та призначені здійснювати виробниче обслуговування регіональних потреб, тобто на основі функціонально-структурного підходу.

Передбачається формування інфраструктурної системи, в якій зв'язок між її елементами реалізується через сукупність логістичних компетенцій, притаманних кожному з них та утворюючих синергетичний ефект під час поєднання для забезпечення руху внутрішньорегіональних, міжрегіональних та транзитних товарних і супутніх інформаційних потоків.

2) Окремо, на наш погляд, необхідно виділити контур «критична інфраструктура», яка являє собою фізичні або віртуальні системи та ресурси, життєво важливі для країни. Їх недієздатність, знищення або неможливість використання підриває національну безпеку, національну економіку, здоров'я або безпеку населення. Перетин виробничої та критичної інфраструктури здійснюється у множині елементів транспорту, мереж життєзабезпечення, телекомунікації та зв'язку.

Посилення складових критичної інфраструктури у частині їх належності до виробничого інфраструктурного комплексу, для чого необхідно вжити таких заходів [1, с. 326]:

- законодавчо врегулювати питання функціонування критичної інфраструктури, зокрема енергетичної;

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

– визначити завдання і відповідальність держави та власників (операторів) критичної інфраструктури щодо забезпечення захисту та підвищення її стійкості, а також спроможності до швидкого відновлення критичної інфраструктури. Значна частина об'єктів критичної інфраструктури знаходиться у приватній власності, що потребує запровадження ефективного державно-приватного партнерства у цій сфері;

– запровадити систему оцінки ризиків і загроз, уніфіковані підходи до реагування на загрози виникнення кризових ситуацій;

– забезпечити підготовку національної програми захисту критичної інфраструктури.

3) Забезпечення узгодженого регіонального розвитку та змін у інфраструктурному потенціалі. Зважаючи на диверсифікацію чинників кризових явищ в економіці країни, необхідний новий підхід до територіально-просторового аспекту господарської діяльності. Сучасні тенденції, які спостерігаються у світі та в Україні зокрема, вимагають забезпечення регіональної цілісності й посилення безпеки на регіональному рівні, підвищення конкурентоспроможності окремих регіонів, реформування принципів міжрегіональної взаємодії. В умовах відкритості національної економіки і значної залежності від глобальних впливів саме всебічне використання територіальних переваг у розміщенні і розвитку інфраструктурних об'єктів здатні забезпечити стійкість розвитку національної економіки в умовах глобалізації. Структурні зміни доцільні, насамперед, у пріоритетних галузях і виробництвах, які є основою інтенсивного типу відтворення, яким у час глобальних мереж і є інфраструктурний комплекс.

Очевидно, що найближчі роки найбільш ймовірним є дотримання сценарію за наздоганяючим типом, проте обраний євроінтеграційний вектор відкриває значні можливості для реалізації потенціалу розвитку виробничої інфраструктури.

4) Соціалізація інфраструктурних послуг у частині впливу результатів функціонування інфраструктурного комплексу на людину. Крім рівня економічного розвитку, іншою, не менш вагомою домінантою є соціальна відповідальність інфраструктурного бізнесу. Європейський вибір України обумовив необхідність розбудови соціально орієнтованої економіки в умовах соціально орієнтованого суспільства. Соціальна складова стійкості розвитку орієнтована на людину та спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, у тому числі, на скорочення кількості руйнівних конфліктів між людьми.

Система виробничої інфраструктури, зважаючи на багатогалузевий характер її прояву, поліваріантність структур, глибину її взаємозв'язків із секторами реального виробництва та забезпечення соціальних благ, чинить суттєвий вплив на соціалізацію економіки. При цьому ми розуміємо не соціальну інфраструктуру як таку, а взаємодію соціального фактора та виробничої інфраструктури.

Метою розвитку інфраструктурної складової регіонального простору є забезпечення поточних і перспективних потреб у соціальних та економічних зв'язках. Оскільки у постіндустріальному суспільстві, під час переходу до економіки знань, формування інформаційного простору, час усе частіше визнається одним з найвагоміших підприємницьких ресурсів, до інфраструктурної мережі висуваються вимоги підвищеної мобільності. Проте переваги зростаючої потреби у мобільності повинні бути оцінені й виправдані з погляду компенсації екологічних, соціальних та економічних витрат, пов'язаних з цим.

До заміщення соціальних витрат від користування, наприклад, транспортом включають фактор дорожньо-транспортних пригод, забруднення повітря, зниження фізичної активності людей, час, витрачений на перебування в дорозі, та зростаючу частку транспортних витрат у структурі видатків домогосподарств. Затори на дорогах обумовлюють економічні витрати та витрачений час людей і уповільнення доставки товарів та послуг.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

Тому дотримання принципів сталого розвитку транспорту є одним з вагомих чинників забезпечення успішної реалізації парадигми сталого розвитку регіональної економічної системи зокрема і суспільства загалом.

Оскільки інфраструктурні об'єкти є робочими місцями, споживачами послуг виробничої інфраструктури є, у тому числі, громадяни, а негативні наслідки функціонування може відчувати все населення, то необхідно говорити про соціальну відповідальність інфраструктурного бізнесу. До загальних основ соціалізації у такому контексті можна віднести:

- забезпечення умов для відтворення робочої сили, що якісно відповідає потребам і рівню розвитку інфраструктурного комплексу;
- створення умов для безпечної роботи на інфраструктурних об'єктах;
- ефективне використання трудового потенціалу;
- покращення та збереження фізичного здоров'я населення;
- раціональне використання вільного часу людей;
- заміщення соціальних витрат.

Висновки і пропозиції. Отже, проблемність трансформації інфраструктурного потенціалу регіону в основному зосереджена у таких питаннях:

- наявність сталих господарських зв'язків та налагоджених ланцюгів поставок як внутрішньорегіонального, так і міжнаціонального порядку;
- пошуку оптимальних схем фінансування розвитку об'єктів виробничої інфраструктури, які здебільшого є об'єктами загального користування;
- реорганізація процесу виробничого обслуговування промислових об'єктів при просторовій трансформації інфраструктурного потенціалу;
- узгодження напрямів розвитку інфраструктурного комплексу з регіональними та національними стратегічними пріоритетами.

Як свідчить досвід, неефективним виявився ухил регіонального менеджменту в бік застосування виключно принципів централізації-децентрації та галузево-функціонального розподілу під час формування системи виробничої інфраструктури регіону.

Трансформації інфраструктурного комплексу України нині мають відбуватись у двох напрямках.

По-перше, необхідно відновити інфраструктурний потенціал, зруйнований внаслідок агресивних дій Російської Федерації у гібридній війні, що продовжуються дотепер.

По-друге, розвиток вітчизняних інфраструктурних об'єктів повинен здійснюватись з урахуванням обраного євроінтеграційного вектора.

Проте слід зазначити, що трансформації галузевої структури регіонального простору у транзитивний період мають орієнтиром задоволення короткочасних потреб, отже, не сприяють досягненню мети тривалого розвитку. Побудова інфраструктурної мережі, інтегрованої у глобальну та яка б відповідала сучасним світовим тенденціям, є досить тривалим процесом, що потребує відмови від миттєвої вигоди на користь довгострокового результату.

З огляду на особливості соціально-економічного становища України, вважаємо за доцільне розглядати не всю систему виробничої інфраструктури, а тільки ті її елементи, які піддаватимуться трансформаціям. Також зауважимо, що у кожному регіоні визначаються свої «інфраструктурні пріоритети», залежно від особливостей господарської діяльності, рівня соціально-економічного розвитку, географічного розташування та інших факторів.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
2. Бутко М. П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці : монографія / М. П. Бутко. – К. : Знання України, 2005. – 476 с.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

3. *Васин С. М.* Трансформация социально-экономической системы региона : автореф. дис. ... д-ра экон. наук / С. М. Васин. – СПб., 2007. – 37 с.
4. *Веблен Т.* Теория делового предприятия / Т. Веблен. – М. : Дело, 2007. – 288 с.
5. *Гальчинський А. С.* Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи: методологічні аспекти / А. С. Гальчинський. – К. : Либідь, 2006. – 312 с.
6. *Гражевська Н. І.* Економічні системи епохи глобальних змін : [монографія] / Н. І. Гражевська. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
7. *Грищенко О. О.* Стійкий розвиток в системі управління фінансово-економічною безпекою: трансформаційний підхід / О. О. Грищенко, Д. О. Грицишен // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 2 (64). – С. 30–36.
8. *Дейлі Г.* Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку : пер. з англ. / Г. Дейлі. – К. : Інтелсфера, 2002. – 304 с.
9. *Економічна енциклопедія* : у 3 т. Т. 3 / ред. : Б. Д. Гаврилишин, С. В. Мочерний. – К. : Акад. ; Т. : Акад. нар. госп-ва, 2002. – 952 с.
10. *Заболотний Г. М.* Ринкова трансформація економіки регіону / Г. М. Заболотний, В. І. Захарченко, А. М. Ступницький. – Вінниця : Консоль, 2012. – 536 с.
11. *Захарченко В. І.* Процеси ринкової трансформації промислових територіальних систем України: теорія, методологія, економічний аналіз і практика : автореф. дис. ... д-ра экон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В. І. Захарченко. – К., 2006. – 36 с.
12. *Захарченко В. І.* Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України / В. І. Захарченко. – Вінниця : Гіпаніс, 2004. – 248 с.
13. *Концепції економічних систем та проблеми їх структурної трансформації* / П. Єщенко, С. Гасанов, А. Чухно, П. Леоненко та ін. // Вища школа. – 2003. – № 2–3. – С. 44–65.
14. *Лукінов І. І.* Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя) / І. І. Лукінов. – К. : Ін-т економіки НАН України, 1997. – 456 с.
15. *Миротин Л. Б.* Эффективность интегрированной логистики [Электронный ресурс] / Л. Б. Миротин, А. Г. Некрасов // Технологии корпоративного управления. – Режим доступа : <http://www.iteam.ru/publications/logistics/>.
16. *Морган Л. Г.* Древнее общество или исследование линий человеческого прогресса от дикости через варварство к цивилизации / Л. Г. Морган. – Л. : Институт народов Севера ЦИК СССР, 1935. – 352 с.
17. *Мочерний С.* Моделі трансформаційних процесів економіки (теоретико-методологічні аспекти) / С. Мочерний // Економіка України. – 2005. – № 2. – С. 13–21.
18. *Про засади державної регіональної політики* : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 90.
19. *Райзберг Б. А.* Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева ; под общ. ред. Б. А. Райзберга. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Инфра-М, 2013. – 512 с.
20. *Степанова С. В.* Трансформация региональной социально-экономической системы: концептуальная модель / С. В. Степанова, О. В. Толстогузов // Труды Карельского научного центра РАН. Серия: Регион: экономика и управление. – Петрозаводск : Карельский научный центр РАН, 2013. – № 5. – С. 12–21.
21. *Тоффлер Э.* Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2002. – 776 с.
22. *Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні* / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – Х. : Форт, 2003. – 440 с.
23. *Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи)* : монографія / за ред. В. М. Гейця. – К. : Логос, 1999. – 500 с.
24. *Чухно А. А.* Перехід до ринкової економіки / А. А. Чухно. – К. : Наукова думка, 1993. – 276 с.
25. *Clark C.* The Condition of Economic progress / C. Clark. – London : McMilan, 1940.
26. *Rostow W. W.* The Stages of Economic growth. A Non-Communist Manifesto / W. W. Rostow. – Cambridge University Press, 1960.